«يېڭى ئەھدە»

ئىنجىل

© مۇقەددەس كىتاب 2012
CC BY-SA 4.0
www.mukeddeskalam.com
«ئۇيغۇرچە كالام تەرجىمىسى»

ئىنجىل («يېڭى ئەھدە»)

تونۇشتۇرۇلۇشى

بىرىنچى كىرىش سۆز

(1) ئومۇمىي بايان

مانا خۇدانىڭ تولۇق مۇددىئا-مەقسەتلىرىنى تولۇق ئايان قىلىدىغان، مۇقەددەس يازمىلارنىڭ ئىچىدىكى «ئىنجىل» ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئالدىدا تۇرۇپتۇ. تەۋراتتا بولسا (زەبۇرنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) خۇدانىڭ ئالەمنى يارىتىش ئىشلىرى ھەمدە ئۇنىڭ ئىنسانلارغا بولغان قىسمەن مەقسەتلىرى ئايان قىلىنغان ۋەھىي بىز ئۈچۈن خاتىرىلەنگەن: «(بىزنىڭ) ئۆز ئوبراز-سۈرىتىمىزدە، بىزگە ئوخشاش قىلىپ ئىنساننى يارىتايلى!» («يار.» 1:26)

بۇ يەردە تىلغا ئېلىنغان «ئوبراز-سۈرەت» ۋە «ئوخشاش قىلىش» بولسا جىسمانىي ئوخشاشلىقنى ئەمەس، بەلكى بىرخىل روھىي ئوخشاشلىقنى ھەم ئىچكى دۇنيادىكى ئوخشاشلىقنى كۆرسىتىدۇ. شۇڭا، خۇدانىڭ ئىنسانغا بولغان مەقسىتى دەل «ئىنسان مېنىڭ خاراكتېرىم ۋە تەبىئىتىمدە بولسۇن» دېگەندىن ئىبارەت بولۇپ، ئۇنىڭ مۇنداق ئىككى ئۇلۇغ تەرىپى بار: —

(1) ئىنسان پۈتكۈل ئالەمگە خۇدانىڭ شان-شەرىپىنى ئەكس ئەتتۈرەلەيدىغان بولۇشى.

(2) بۇنىڭدىنمۇ ئۇلۇغى، ئىنسان خۇدانىڭ ھەمراھلىقىدىن ھۇزۇرلىنىپ، ئۇنىڭ ئىچكى سىرلىرىنى ۋە ئويلىرىنى چۈشىنىشكە نېسىپ بولۇش.

شۇڭا، شۇنداق ئېيتىشقا بولىدۇكى، خۇدانىڭ ئىنساننى يارىتىشتىكى مەقسىتى

ئۆز كۆڭلىدىكى ئىشلارنى چۈشىنىدىغان بىر ھەمراھنى بارلىققا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئىدى.

خۇدانىڭ ئەسلىدە ئادەمئاتىمىزدا بولغان بۇ ئوبرازى گۇناھ تۈپەيلىدىن خۇنۈكلىشىپ بۇزۇلۇپ كەتكەن ھەم ئىنساننىڭ خۇدا بىلەن بولغان ئالاقىسىمۇ ئۈزۈلگەن. شۇنداق بولسىمۇ، ھەتتا گۇناھكار ئىنساندىمۇ «خۇدانىڭ ئوبرازى» بەزى ۋاقىتلاردا يەنىلا ئۆزىنى ئايان قىلىدۇ؛ بىر-بىرىمىزگە مېھرىبانلىق كۆرسەتسەك، تەبىئەتنىڭ گۈزەللىكىدىن ھۇزۇرلانساق ياكى ئۆزىمىز بىرەر نادىر ئەسەر ئىجاد قىلساقمۇ خۇدانىڭ تەبىئىتى قايتىدىن غىل-پال ئايان بولىدۇ.

تەۋراتتا گۇناھنىڭ پاجىئەلىك ئاقىۋىتى ھەم خۇدانىڭ «ئىنساننى شەيتاننىڭ ۋە گۇناھنىڭ ئىلكىدىن قۇتقۇزىمەن» دەيدىغان ئاجايىب ۋەدىلىرى خاتىرىلەنگەن. خۇدانىڭ بۇ پىلانى ئىبراھىمنى چاقىرغىنىدا ئايان قىلىنىشقا باشلايدۇ. خۇدا ئۇنى چاقىرغاندا، يەنى ئىبراھىم خۇددى كىچىك بالىدەك دەلدەڭشىگەن ھالدا ئېتىقادىنىڭ بىرىنچى قەدىمىنى باسقاندا، خۇدا ئۇنىڭغا «سەن ئارقىلىق يەر يۈزىدىكى بارلىق ئائىلە-قەبىلىلەرگە بەخت-بەرىكەت ئاتا قىلىنىدۇ!» دەپ ۋەدە قىلغان («يار.» 3:12). كېيىن، بۇ ۋەدە ئىبراھىمنىڭ ئەۋلادلىرى بولغان ئەلگە، يەنى يەھۇدىي خەلقىگە قالدۇرۇلغان.

خۇدا «ئۇلار ئارقىلىق يەر يۈزىدىكى بارلىق ئائىلە-قەبىلىلەرگە بەخت ئاتا قىلىنىدۇ» دەپ ۋەدە قىلغان؛ ئۇنداقتا ئۇ يەھۇدىي خەلقى ئارقىلىق بىز («يەر يۈزىدىكى ئائىلە-قەبىلىلەر»)گە «بەخت يەتكۈزىدىغان» قانداق ئىشلارنى قىلدى؟ بۇ سوئالغا جاۋاب تېپىش ئۈچۈن، بىز يەھۇدىي خەلقىنىڭ تارىخىغا نەزەر سالىدىغان بولساق مۇنداق خۇلاسىگە كېلەلەيمىز: —

(1) خۇدا يەھۇدىي خەلقىگە ئۆزىنىڭ مۇتلەق ھەققانىيلىقىنى ۋە پاك-مۇقەددەسلىكىنى ئايان قىلغان بولۇپ، بۇلار خۇدا ئۇلارغا تاپىلىغان بارلىق قانۇن-بەلگىلىمىلەردە مۇجەسسەملەشكەن. باشقا ئەللەرمۇ بۇ قانۇنلار ئارقىلىق خۇدانىڭ تەبىئىتى توغرىسىدا ئازراق بولسىمۇ چۈشەنچىگە ئىگە بولالىغان.

(2) يەھۇدىي خەلقى مۇسا پەيغەمبەر ئارقىلىق چۈشۈرۈلگەن بۇ پۈتكۈل قانۇن-تۈزۈملەرگە ئەمەل قىلىشقا تىرىشىپ-تىرمىشىپ ئىنتىلىشلىرى داۋامىدا ئۆزلىرىنىڭ گۇناھكار تەبىئىتىنىڭ ئاسارىتىگە ئەسىر بولۇپ قالغانلىقىنى بىلىپ يەتكەن.

(3) بۇنداق قاتتىق ساۋاقنى بىلگەندىن كېيىن، ئىسرائىلدا ئۆز گۇناھلىق تەبىئىتىنى ئوبدان بىلگەن، خۇداغا سادىق بولغان بىر «قالدىسى» پەيدا بولغان. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ھەقىقەتەن بىر «قۇتقۇزغۇچى»غا بولغان قەتئىي موھتاجلىقىنى تونۇپ يەتكەن؛ «قۇتقۇزغۇچى» دۇنياغا كەلگەندە ئۇلار ئۇنى قوبۇل قىلىشقا تەييار بولغان.

(خۇدانىڭ «قالدىسى»دىن باشقىلار بولسا ئۆزىنىڭ قايتا-قايتا ئۆتكۈزگەن سەۋەنلىكلىرىگە كۆزىنى يۇمۇپ، ئۆزلىرىنى باشقا ئەللەر بىلەن سېلىشتۇرۇپ: «ھەرھالدا، بىز بۇ «بۇتپەرەس كاپىرلار»دىن ياخشىمىز» دېيىشكەن. بىراق خۇدا ئۇلارنىڭ قەلبىگە قاراپ ئۇلارنى ئەمەلىيەتتە كاپىرلاردىن بەتتەر دەپ بىلگەن).

(4) نۇرغۇن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھاياتى ۋە سۆزلىرى خاتىرىلەنگەن تەۋرات-زەبۇردا، ھەرقايسى دەۋرلەردە ياشىغان كۆپلىگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ بايانلىرى ئارقىلىق خۇدا كەلگۈسىدە بىر قۇتقۇزغۇچىنى، يەنى مەسىھنى ئەۋەتىدىغانلىقىنى كۆرسەتكەن. مەسىھ كەلگەندە ئۇ: (1) ئۆز ئازاب-ئوقۇبەتلىرى بىلەن شەيتاننى مەغلۇپ قىلىدۇ؛ (2) ئاۋۋال ئىسرائىلغا، ئاندىن بارلىق باشقا ئەللەرگە گۇناھلارنىڭ كەچۈرۈمىنى ئېلىپ كېلىدۇ؛ (3) نىجات، يەنى يېڭى (مەڭگۈلۈك) ھاياتنى ئېلىپ كېلىدۇ؛ باشقىچە ئېيتقاندا ئۇ خۇدانىڭ ئىنسانلارغا نىسبەتەن ئەسلىدىكى مەقستى، يەنى «ئىنسان ئوبرازىمىز ۋە سۈرىتىمىز بولسۇن» دېگەن مەقستىنى ئاخىردا ئەمەلگە ئاشۇرىدۇ («يار.» 26:1).

(5) ئاخىردا، ئىسرائىل خەلقى ئارقىلىق قۇتقۇزغۇچى-مەسىھ پاك قىز مەريەمدىن تۇغۇلۇپ دۇنياغا كەلدى. ئۇ دەل «بارلىق ئەللەرگە ئاتا قىلىنغان بەخت»تۇر.

ئەينى ۋاقىتتىكى «خۇدانىڭ قالدىسى»دىكىلەر بولسا مەسىھنىڭ كېلىشى

بېشارەت قىلىنغان بۇ ۋەدىلەرگە چىن قەلبىدىن ئىشەنگەن، شۇنداقلا ئۇ ۋەدىلەرنى كېيىنكى دەۋرلەر ئۈچۈن ساقلاش ۋاستىچىسى بولغان. ئۇلار خۇددى ئېغىر كېسەلگە گىرىپتار بولۇپ، ئۆزلىرىنى ياخشى بىر تېۋىپقا تاپشۇرۇشقا تەييار تۇرغان بىر خەلققە ئوخشايتتى. ئەيسا كەلگەندە، ئۇ ئۆزىنىڭ دەل شۇ تېۋىپ ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلدى: «ساغلام ئادەملەر ئەمەس، بەلكى كېسەل ئادەملەرلا تېۋىپقا موھتاجدۇر» («مات.» 12:9).

ئىنجىل بولسا دەل: «ئالدىن ئېيتىلغان تېۋىپ، يەنى قۇتقۇزغۇچى كەلدى!»، «ئۇنىڭ ئىسمى ئەيسادۇر!» دېگەن خەۋەردىن ئىبارەتتۇر. «ئىنجىل» ئەسلى گرېك تىلىدىن قوبۇل قىلىنغان ئەرەبچە سۆز بولۇپ، مەنىسى «خۇش خەۋەر!» دېگەنلىك بولىدۇ. «ئىنجىل» توققۇز مۆئەللىپ تەرىپىدىن يېزىلغان، يىگىرمە يەتتە قىسىمدىن تەركىب تاپقان توپلامدۇر.

بۇ قىسىملار تۆۋەندىكىدەك: —

(ئا) «ماتتا»، «ماركۇس»، «لۇقا» «يۇھاننا» — بۇ دەسلەپكى تۆت قىسمى (بەزىدە «تۆت بايان» دەپمۇ ئاتىلىدۇ) مەسىھنىڭ يەر يۈزىدە تۇرغان چاغلىرىدىكى، شۇنداقلا ئۆلۈمدىن ئىلگىرىكى ۋە ئۆلۈمدىن تىرىلگەندىن كېيىنكى قىرىق كۈن ئىچىدىكى پائالىيەتلىرى ۋە سۆزلىرىنىڭ خاتىرىلىرى ياكى بايانلىرىدۇر.

(ئە) «روسۇللارنىڭ پائالىيەتلىرى» — بۇ كىتاب مۇقەددەس روھ مەسىھنىڭ جامائەتكە چۈشكەندىن كېيىن، جامائەتنىڭ دەسلەپكى ئىبادىتى، پائالىيەتلىرى ۋە «خۇش خەۋەر»نى جاكارلاش خاتىرىسىدۇر.

(ب) «مەكتۇپلار» — بۇلار مەسىھنىڭ روسۇللىرىدىن ئالتەيلەن (پاۋلۇس، پېترۇس، يۇھاننا، ياقۇپ، يەھۇدا ۋە نامەلۇم يەنە بىر روسۇل) تەرىپىدىن يېزىلغان. روسۇللارنىڭ مەكتۇپلاردىكى مەقسەتلىرى بولسا بىرىنچىدىن مەسىھنىڭ جامائەتكە ئۇنىڭ بىرنەچچە يېڭى ۋەھيلىرىنى يەتكۈزۈش ۋە ئىككىنچىدىن، مەسىھنىڭ جامائەتكە يوليورۇق بېرىپ، ئىلھام، رىغبەت ۋە تەسەللى بېرىشتىن ئىبارەت ئىدى. مەكتۇپلارنىڭ كۆپ قىسمى مەلۇم بىر جامائەتكە يېزىلغىنى بىلەن، ئۇلار بارلىق جامائەتلەرگە، بارلىق ئېتىقادچىلارغا نىسبەتەن ئوخشاش نوپۇزلۇق ۋە ئەھمىيەتلىكتۇر.

(پ) «ۋەھيي» بولسا پۇتكۇل مۇقەددەس كىتابنىڭ ئەڭ ئاخىرقى بېشارىتىدۇر؛ ئۇنىڭدا ئايان قىلىنغان ئىشلار ئاخىرقى زاماندىكى ۋەقەلەر ۋە «يېڭى ئاسمان، يېڭى زېمىن»دىن ئىبارەتتۇر. رەب ئەيسا مەسىھ بۇ «ۋەھيي»نى ئۇنىڭ جامائىتىگە يەتكۈزۈش ئۈچۈن ئۆز خىزمەتكارى بولغان روسۇل يۇھاننāغا بىۋاستە تاپشۇرغان.

(2) ئەيسانىڭ يەر يۈزىدىكى ھاياتى خاتىرىلەنگەن «تۆت بايان»غا كىرىش سۆز

ئوقۇرمەنلەر «ماتتا»، «ماركۇس»، «لۇقا» ۋە «يۇھاننا» دېگەن «تۆت بايان»دا ئوخشاش ۋەقەلەرنىڭ خاتىرىلەنگەنلىكىنى، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇلارنىڭ خاتىرىلىرى بەزىدە بىر-بىرىگە ئوخشاپ كېتىدىغانلىقىنى بايقايدۇ. زادى نېمە ئۈچۈن مۇشۇ تۆت كىتابتىكى تارىخلارنى ئايرىم-ئايرىم بايان قىلىشنىڭ زۆرۈرىيىتى تۇغۇلىدۇ؟

خۇدا مۇسا پەيغەمبەر ئارقىلىق قانۇنىي ھۆكۈملەر ياكى قارارلار توغرۇلۇق مۇھىم بىر پرىنسىپنى بېكىتكەن. يەنى: — «ھەممە ئىش ئىككى-ئۈچ گۇۋاھچىنىڭ گۇۋاھلىقى بىلەن يۈرگۈزۈلسۇن» («قان.» 15:19). مەسىلەن، مەلۇم بىر جىنايەت سادىر قىلىنسا، بىرلا گۇۋاھچىنىڭ ئىسپاتى بىلەن (ئەگەر ئۆزى ئىقرار قىلمىسا) جىنايەتچىنىڭ گۇناھىنى بېكىتكىلى بولمايدۇ. بىراق ئىككى گۇۋاھچى بولسا كۇپايە بولىدۇ؛ ئۈچ گۇۋاھچى بولسا تېخىمۇ گۇمان قالمايدۇ. ھالبۇكى، خۇدا پەيغەمبەرلىرى ئارقىلىق ئەيسانىڭ دەل ۋەدە قىلغان مەسىھ ئىكەنلىكىنى، شۇنداقلا بۇنىڭ ئىنتايىن مۇھىملىقىنى بىزگە تولۇق ئىسپاتلاش ئۈچۈن، ئۇنىڭ ئەمەللىرى ۋە سۆزلىرىنى خاتىرىلىگەن ئۈچ گۇۋاھچىنىڭ بايانىنى ئەمەس، بەلكى تۆت گۇۋاھچىنىڭ بايانىنى قالدۇرغان. مانا بۇ خۇداغا نىسبەتەن مەسىھنىڭ ھاياتىنىڭ تولىمۇ قىممەتلىك ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ! بۇ، بىزگىمۇ ئوخشاشلا مۇھىم، ئەلۋەتتە.

ئۇشبۇ «تۆت بايانچى»نىڭ گۇۋاھلىرىنى دىققەت بىلەن كۆزىتىدىغان بولساق، بەزى زەررىچە پەرقلەرنى بايقىشىمىز مۇمكىن. ئەمما ئۇلارنىڭ بايانلىرىدىكى مۇنداق كىچىك پەرقلەرنىڭ پەيدا بولۇشى ھەقىقەتەن نەق مەيداندا كۆرگۈچىلەرنىڭ تىلىنى بىر قىلىۋالمىغانلىقىنى ئىسپاتلاپ بېرەلەيدۇ. ئوخشاش بىر

ئىشتا بىر گۇۋاھچى ئۆزىگە چوڭقۇر تەسىر قىلغان تەرەپنى بايان قىلسا، يەنە بىر گۇۋاھچى باشقىچە كۆزقاراش بىلەن تەسۋىرلەيدۇ. ئەمەلىيەتتە «تۆت بايان»نى بىرلەشتۈرسەك مەسىھنىڭ ھاياتىدىكى «ستېرېئولۇق» بىر رەسىمنى كۆرگىلى بولىدۇ. بايانلارنىڭ قارىماققا بىر-بىرىگە پەرقلىق بولغان تەپسىلاتلىرى ئاخىرى بېرىپ ئۇلارنىڭ ھەقىقەتلىكىنى تەستىقلايدۇ، ھەتتا بەزى ۋاقىتلاردا ۋەقەدە يوشۇرۇنغان قىممەتلىك بىر سىرنىمۇ ئاشكارىلايدۇ.

ئەمەلىيەتتە مەسىھنىڭ تەرجىمىھالىنى ئايان قىلىدىغان بايان-گۇۋاھلىقتىن تۆتى ئەمەس، بەلكى بەشى بار دېيىشكە بولىدۇ. بەشىنچىسى بولسا مەسىھنى يەر يۈزىدە تۇرغان ۋاقتىدا كۆرۈپ باقمىغان روسۇل پاۋلۇسنىڭ گۇۋاھلىقىدۇر؛ ئۇ كۆپ يەرلەردە خاتىرىلىگەندەك، مەسىھ تىرىلىپ ئەرشكە كۆتۈرۈلگەندىن كېيىن، مەسىھ ئۇنىڭغا ئايان بولۇپ ھاياتىدىكى كۆپ ئىشلار ۋە نىجاتلىق خىزمىتىنى ئۇنىڭغا تەپسىلىي ئايان قىلغان (مەسىلەن، «گال.» 1:11-12، 1:2-9، «1كور.» 23:11-26 ۋە «رىملىقلارغا» تولۇق قىسمىنى كۆرۈڭ). پاۋلۇسنىڭ بۇ بارلىق گۇۋاھلىرىنىڭ «تۆت بايان»دا يەتكۈزۈلگەن ۋەھىيلەردىن قىلچە پەرقى يوق.

تەۋراتنىڭ «ئەزاكىيال» قىسمىدا، ئەزاكىيال پەيغەمبەر ئۆزىنىڭ خۇدانىڭ ھۇزۇرىدا بولۇپ تۇرىدىغان، كېرۇب دەپ ئاتالغان ئىنتايىن ۋەھىمىلىك ۋە قۇدرەتلىك تۆت مەخلۇقنى كۆرگەنلىكىنى خاتىرىلەيدۇ. ئۇلار توختاۋسىز ئۇيان-بۇيان چاقماقتەك ئۇچۇپ، خۇدانىڭ چىقارغان ھۆكۈملىرىنى ئۇ بېكىتكەن جايغا يەتكۈزۈپ بەجا كەلتۈرەتتى. مەسىلەن، «ئەز.» 4:1-14نى كۆرۈڭ.
كېرۇبلارنىڭ قىزىق يېرى شۇكى، ئۇلارنىڭ ھەربىرسىدە تۆت خىل چىراي بار ئىدى. بۇلار تەرتىپ بويىچە (10:1) ئىنسانىنىڭ، شىرنىڭ، بۇقىنىڭ ۋە بۈركۈتنىڭ چىرايى ئىدى. مىلادىيە ئىككىنچى ئەسىردىن تارتىپ مەسىھىي ئالىملار بۇ تۆت چىرايدىن «تۆت بايان»دا ئايرىم-ئايرىم ئالاھىدە تەكىتلەنگەن مەسىھ ئەيسانىڭ تۆت تەرىپىنى كۆرگىلى بولىدۇ دەپ قاراپ كەلمەكتە. بۇ تۆت چىراي «تۆت بايان»دىكى مەزمۇنلارنى ئىخچاملاشقا تولىمۇ باپ كېلىدۇ: —

(1) ئىنسانىنىڭ چىرايى — «لۇقا»دا ئەيسانىڭ ھەقىقىي ئىنسان ئىكەنلىكى تەكىتلىنىدۇ؛ ئۇنىڭ تۇغۇلۇشى، بوۋاق ۋاقتى، ياشلىق ۋاقتى، ئىچكى ھېسسىياتلىرى، دۇئا قىلىشلىرى، بولۇپمۇ ئىنسان سۈپىتىدە ئەرشتىكى ئاتىسىغا پۈتۈنلەي تايانغانلىقى تەكىتلىنىدۇ.

(2) شىرنىڭ چىرايى — شىر «ھايۋانلارنىڭ پادىشاھى» («پەند.» 30:30) بولۇپ، ئەيسانىڭ «ماتتا»دا سۈرەتلىنىشىدۇر. ماتتا مەسىھنى «ئىسرائىلنىڭ پادىشاھى»، «يەھۇدانىڭ شىرى» («ۋەھ.» 5:5) سۈپىتىدە بايان قىلىدۇ ۋە پەيغەمبەرلەرنىڭ بېشارەتلىرىنىڭ ئۇنىڭدا تولۇق ئەمەلگە ئاشۇرۇلغانلىقىنى، ئۇنىڭ پادىشاھلىقىنىڭ باشقا ھەرقانداق پادىشاھلىققا ئوخشىمايدىغانلىقىنى ئالاھىدە تەكىتلەيدۇ.

(3) بۇقىنىڭ چىرايى — بۇقا ئائىلىدە ئىشلەيدىغان ھايۋان بولۇپ، ئەيسانىڭ ئىنسانىيەت ئۈچۈن كىچىك پېئىللىق بىلەن قىلغان خىزمىتىنى سۈرەتلەيدۇ. مەسىھنىڭ بۇ خىزمىتى «ماركۇس»نىڭ باياندا ئالاھىدە تەكىتلىنىدۇ (مەسىلەن، 45:10نى كۆرۈڭ). ماركۇس ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان سۆزلەرنىڭ بىرى «دەرھال» ياكى «توساتتىن» دېگەن سۆز بولۇپ، بۇ سۆز بەزىدە «پەرۋەردىگارنىڭ قۇلى»نىڭ ئىنسانلارنىڭ جىددىي ھاجەتلىرىگە بولغان ئىنكاسىنى، بەزىدە خۇدانىڭ ئۆز قۇلىدىن سۆيۈنگەنلىكىنى، شۇنداقلا ئەيسانىڭ ئۆز ھاياتىنىڭ ئىشلىرىنى تەپسىلىي ئورۇنلاشتۇرغانلىقىنى تەسۋىرلەش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

(4) بۈركۈتنىڭ چىرايى — بۈركۈت باشقا ھەممە ئۇچار-قاناتلارغا قارىغاندا ئەڭ ئېگىز پەرۋاز قىلىدىغان قۇشتۇر. بۈركۈتنىڭ چىرايى — «يۇھاننا»دا ئەيسانىڭ خۇدانىڭ تەبىئىتىدە بولغانلىقى تەكىتلىنىپ سۈپەتلىنىدۇ. مەسىلەن، «يۇقىرىدىن چۈشكۈچى ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدۇ» (13:3).

تۆۋەندە بىز بۇ تۆت باياننىڭ ئالاھىدىلىكلىرىنى تەپسىلىي كۆرۈپ باقايلى: —

«ماتتا»

ماتتا ئەسلىدە رىم ئىمپېرىيەسى ئۈچۈن ئىشلىگەن باجگىر ئىدى (9:9). ئۇنداق ئادەملەر كۆپچىلىكنىڭ، بولۇپمۇ دىنىي ئەربابلارنىڭ نەپرىتىگە ئۇچرايتتى (بۇنىڭ نېمە ئۈچۈنلىكىنى پەرەز قىلىش تەس ئەمەس). لېكىن ماتتا گۇۋاھلىق بەرگىنىدەك، مەسىھ ئۆزىدەك ئەرزىمەس ھېسابلانغان ئادەملەرنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن كەلگەنىدى (9:9-13).

ماتتا (بەزىدە «لاۋىي» دەپ ئاتالغان) بىرىنچىدىن باياننى يەھۇدىي خەلقى ئۈچۈن، يەنى ئۇلارغا تەۋراتتىكى پەيغەمبەرلەرنىڭ نۇرغۇن بېشارەتلىرىدىن ئەيسانىڭ مەسىھ ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن يازغان. ئۇ ئەيسانىڭ ئون ئىككى روسۇلىنىڭ بىرى بولۇپ، ئۇ ئۆزى خاتىرىلىگەن بارلىق ۋەقەلەرنى ئاساسەن ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەنلىكىنى ئېيتىدۇ. ئۇ يەھۇدىي بولۇش سۈپىتى بىلەن تەۋراتتىكى بېشارەتلەرگە نىسبەتەن چوڭقۇر چۈشەنچىگە ئىگىدۇر.

ئىككىنچىدىن، ئۇ گەرچە بۇ باياننى يەھۇدىيلار ئۈچۈن يازغان بولسىمۇ، مەسىھنىڭ «يات ئەللەر»نى قۇتقۇزۇش ئۈچۈنمۇ كەلگەنلىكىنى ئالاھىدە كۆرسىتىدۇ. مەسىلەن، «مات.» 1:3-5 (ئەيسانىڭ نەسەبنامىسى ئىچىدە بولغان يات ئەلدىن بولغان ئاياللار توغرىسىدىكى خاتىرە)، 2:1-12 (مەسىھ تۇغۇلغاندا يات ئەللىك «دانىشمەنلەر»نىڭ ئۇنىڭغا سەجدە قىلغىلى كېلىشى) 4:12-16 (مەسىھنىڭ «يات ئەللەرنىڭ ماكانى» گالىلىيەدە بولغان خىزمىتى)، 8:5-13 (مەسىھنىڭ يۈزبېشىنىڭ قۇلىنى ساقايتىشى»)، 12:21 («يات ئەللەر»نىڭ كەلگۈسىدە مەسىھكە ئۈمىد باغلىشى)، 12:38-42 (تەۋرات دەۋرىدىكى «يات ئەللەر»دىن بولغان ئېتىقادچىلارنىڭ ئىمانىنىڭ تەرىپلىنىشى)، 15:21-28 (مەسىھنىڭ يات ئەللىك بىر ئايالنىڭ قىزىدىن جىننى قوغلىۋېتىشى)، 21:33-41 (خۇدانىڭ پادىشاھلىقنى «باشقا بىر ئەلگە» تاپشۇرىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدىغان «ئۈزۈمزارلىق ھەققىدە تەمسىل»)، 22:1-14 (مېھمانلارنىڭ «چەت يوللار»دىن ئېلىپ كېلىنىشىنى كۆرسىتىدىغان «توي زىياپىتى» دېگەن تەمسىل)، 24:14 (پادىشاھلىقنىڭ خۇش خەۋىرىنىڭ بارلىق ئەللەرگە يەتكۈزۈلۈشى)، 27:45 (رىملىق يۈزبېشىنىڭ ئەيسانىڭ مەسىھ ئىكەنلىكىنى تونۇشى)، 28:19 (مەسىھنىڭ بارلىق ئەللەرگە خۇش خەۋەرنى جاكارلاشقا دېگەن ئەمرى) قاتارلىق ئايەتلەرنى كۆرۈڭ.

«ماركۇس»

ماركۇس ئون ئىككى روسۇلنىڭ قاتارىدا بولمىغىنى بىلەن شۈبھىسىزكى ئەيسانىڭ مۇخلىسى ئىدى («مار.» 14:51ـ52دە ماركۇس ئۆزىنى كۆرسىتىپ يازغان بولۇشى مۇمكىن). بەزىلەر ئۇنى بارناباسنىڭ جىيەنى دەپ قارايدۇ («كول.» 4:10). بىراق يەنە شۇنداق مۇمكىنچىلىكى باركى، ئۇ مەسىھ جامائەتلىرى ئارىسىدا ساقلىنىپ كەلگەن تارىخىي ماتېرىياللارغا ئاساسلانغاندا، ئۇ روسۇل پېترۇس بىلەن مۇناسىۋىتى يېقىن باشقا بىر ماركۇس ئىدى («1پېت.» 5:13نى كۆرۈڭ). ماركۇسنىڭ بايانلىرىدا پېترۇسنىڭ ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەنلىرى ھەم پېترۇس بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك نۇرغۇن ئىشلار خاتىرىلەنگەن.

ماركۇسنىڭ بايانى بۇ «تۆت بايان»نىڭ ئىچىدە ئەڭ ئاۋۋال يېزىلغان بولۇشى مۇمكىن (ئۇ مىلادىيە 58ـ63 يىللار ئارىلىقىدا يېزىلغان). باياناردىن شۇنى بىلىش قىيىن ئەمەسكى، ئۇ باياننى يات ئەللەر، بولۇپمۇ رىملىقلارنىڭ دۇنياسى ئۈچۈن يازدۇ. مەسىلەن، ئۇ كۆپ يەرلەردە يەھۇدىيلارنىڭ ئۆرپ-ئادەتلىرى ۋە ئەنئەنىلىرىنى چۈشەندۈرىدۇ (مەسىلەن، 7:3ـ4). بۇنداق چۈشەندۈرۈشلەر پەقەت يات ئەللەردىن بولغان مۇخلىسلارغىلا كېرەك ئىدى.

ھالبۇكى، كۆپ يەرلەردىمۇ ماركۇس ئاۋۋال ھېچقانداق چۈشەنچە بەرمەيلا يېڭى ئەھۋاللار ياكى شەخسلەرنى تىلغا ئالىدۇ (مەسىلەن، 2:1ـ8دە چۈمۈلدۈرگۈچى يەھيا تۇيۇقسىز تونۇشتۇرۇلىدۇ). روشەنكى، ئۇ ئوقۇرمەنلەرنىڭ كۆپىنچىسىنىڭ مۇشۇ ئىشلار ياكى شەخسلەردىن ئاللىقاچان خەۋىرى بار، دەپ قارىغانىدى. دېمەك، ئۇ بۇ باياننى بىرىنچى ئەسىردە ياشاۋاتقان، مەسىھنىڭ ھاياتى ۋە ئەمەللىرىدىن ئاللىقاچان ئازدۇر-كۆپتۇر خەۋەر تاپقان مۇخلىسلار ئۈچۈن يازغانىدى. شۇڭا روشەنكى، ئۇ باياننى ئاساسلىقى ئېتىقادسىز ئادەملەر ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئېتىقاد قىلغانلار ئۈچۈن يازغانىدى. ئېھتىمال، بۇ تەرجىمىھال ئۇلارنىڭ مەسىھنىڭ ئەمەللىرىنى كۆپرەك بىلىۋالايلى دېگەن تەلەپلىرىگە بولغان جاۋابى بولۇشى مۇمكىن.

ماركۇس بۇ باياندا بىزنى ئەيسانىڭ ھېچقانداق نەسەبنامىسى بىلەن

تەمىنلىمەيدۇ (بۇ جەھەتتە ئۇ ماتتا ۋە لۇقاغا ئوخشىمايدۇ). سەۋەبى، ماركۇس ئەيسانىڭ «خۇدانىڭ قۇلى» ئىكەنلىكىنىلا تەكىتلىمەكچى بولىدۇ. «قۇل» سۆپىتىدە بولغان مەلۇم بىر كىشى توغرىسىدا سۆز قىلىش كېرەك بولسا، ئۇنىڭ «كېلىپ چىقىشى» ياكى نەسەبنامىسى مۇھىم ئەمەس؛ ئۇنىڭ مۇنەۋۋەر ئىكەنلىكى ياكى ئەمەسلىكىگە پەقەت ئۇنىڭ خىزمىتى ئارقىلىق باھا بېرىلىدۇ.

ئۇ ئەيسانىڭ «پەرۋەردىگارنىڭ قۇلى» ئىكەنلىكىنى، يەنى «يەش.» 42:1-4، 43:10، 44:1-8، 49:1-12، 52:13-53:12 قاتارلىق ئايەتلەردە دېيىلگەنلەرنى تەكىتلەيدىغان باياننى بولۇپ، ماركۇس بىزگە ئەيسانىڭ ئەمەل-ھەرىكەتلىرى توغرۇلۇق كۆپرەك خەۋەر بېرىدۇ. ماركۇسنىڭ باياندىكى ھالقىلىق ھەقىقەت 10:45دە خاتىرىلەنگەن مەسىھنىڭ سۆزىدۇر. ئۇنىڭدا مۇنداق دېيىلىدۇ: «چۈنكى ئىنسانئوغلىمۇ دەرۋەقە شۇ يولدا كۆپچىلىك خىزمىتىدە بولسۇن دېمەي، بەلكى كۆپچىلىكنىڭ خىزمىتىدە بولاي ۋە جېنىمنى پىدا قىلىش بەدىلىگە نۇرغۇن ئادەملەرنى ھۆرلۈككە چىقىراي دەپ كەلدى».

ئۇنىڭدىن باشقا، يۇقىرىدا ئېيتقىنىمىزدەك، «دەرھال» دېگەن بۇ سۆز ئۇ ياخشى كۆرۈپ ئىشلىتىدىغان سۆزلەردىن بىرى ئىدى. بۇ سۆز بىر تەرەپتىن مەسىھنىڭ ئىنسانلارنىڭ جىددىي موھتاجلىرىغا تېز ئىنكاس قايتۇرىدىغانلىقىنى تەكىتلىسە، يەنە بىر تەرەپتىن خۇدانىڭ مەسىھنىڭ ھاياتىدىكى ۋەقەلەرنى مۆجىزىلىك ھالدا تەپسىلىي ئورۇنلاشتۇرغانلىقىنى تەكىتلەيدۇ. بۇ باياندا خۇدا ھەممىمىزگە «بۇ مېنىڭ سۆيۈملۈك ئوغلۇم، مەن ئۇنىڭدىن تولۇق خۇرسەنمەن!» (1:11) دەپ گۇۋاھلىق بېرىدۇ.

«لۇقا»

لۇقا توغرۇلۇق يۇقىرىدا ئازراق توختىلىپ ئۆتتۇق. ئۇنىڭ باشقا بايانچىلارغا ئوخشىمايدىغان ئىككى تەرىپى بار. بىرىنچىدىن لۇقا مەسىھنىڭ ئەمەللىرىگە ئۆز كۆزى بىلەن گۇۋاھچى ئەمەس؛ ئىككىنچىدىن، مەسىھ يەر يۈزىدە خىزمەت

قىلغان ۋاقتىدا ئۇ تېخى ئۇنىڭ مۇخلىسى بولمىغانىدى. ئۇ تېۋىپ بولۇپ، يەھۇدىي مىللىتىدىن ئەمەس، بەلكى نامەلۇم بىر مىللەتتىن ئىدى. روسۇل پاۋلۇس تروئاس شەھىرىگە كەلگەندە، ئۇ روسۇل پاۋلۇستىن مەسىھنىڭ خەۋىرىنى ئاڭلاپ ئېتىقاد قىلغان بولۇشى مۇمكىن. «روس.» 16:6-13نى كۆرۈڭ. بۇ ئايەتلەردە «ئۇلار» دېگەن سۆز «بىز» دېگەن سۆزگە ئايلىنىدۇ — دېمەك، لۇقا شۇ چاغدا پاۋلۇسنىڭ «روسۇللۇق ئەترىتى»نىڭ بىر ئەزاسى بولۇپ قالغان (لۇقا يەنە «روسۇللارنىڭ پائالىيەتلىرى»نىڭ مۇئەللىپىدۇر). شۇنداق ئىكەن، لۇقا ئۆز بايانلىرىنى قانداق يازغان بولۇشى مۇمكىن؟ ئۇ روسۇل پاۋلۇسقا دائىم دېگۈدەك ھەمراھ ۋە ياردەمچى بولۇپ ئۇنىڭ بىلەن كۆپ يەرلەردىكى جامائەتلەرنى يوقلىغان، شۇنداقلا بۇ جامائەتلەردە مەسىھنىڭ دەسلەپكى چاغدىكى مۇخلىسى بولغان، ياكى ئۆز كۆزى بىلەن ئۇنىڭ مۆجىزىلىرىنى كۆرگەن، ئۆز قۇلىقى بىلەن تەلىمىنى ئاڭلىغان نۇرغۇن قېرىنداشلار بىلەن تونۇشۇشقا مۇيەسسەر بولغان بولۇشى مۇمكىن («كول.» 4:14، «2تىم» 4:11، «فىلم.» 24). ئۇنىڭ بايانى ئۇنىڭ نۇرغۇنلىغان ئەنە شۇنداق كىشىلەرنى زىيارەت قىلغانلىقىنىڭ نەتىجىسىدۇر. ئۇ بىزگە شۇنى تەكىتلەپ كۆرسىتىدۇكى، ئۇنىڭ بايانىدىكى بارلىق مەلۇمات-خەۋەرلەر ئۇنىڭ مەسىھكە شەخسەن گۇۋاھچى بولغانلاردىن سورۇشتۇرۇپ بىلگەن خەۋەردىن ئىبارەتتۇر (1:1-4). بۇ تۆت ئايەتتىكى «ئەدەبىي ئۇسلۇب»تىن شۇنىمۇ كۆرەلەيمىزكى، ئۇ ئىنتايىن ئۇقۇمۇشلۇق ۋە ئالىي مەلۇماتلىق ئادەم ئىدى. لېكىن ئۇنىڭ مۇنداق «ئەدەبىي ئۇسلۇب»ى پەقەت بۇ تۆت ئايەتتىلا كۆرۈلىدۇ. بايانىدىكى باشقا ئايەتلەرگە قارىغاندا، ئۇلار ھەممە ئادەمگە چۈشىنىشلىك بولسۇن دەپ ئاددىي گرېك تىلىدا يېزىلغان. ئۇ ئەسلى بايانىنى «تېئوفىلۇس» (1:3 — مەنىسى، «خۇدانى سۆيگۈچى») دېگەن مۆتىۋەر بىر كىشىگە بېغىشلىغان. تېئوفىلۇس بەلكىم لۇقاغا ئىقتىساد جەھەتتىن كۆپرەك سەپەر قىلىپ مەسىھكە گۇۋاھچى بولغانلار بىلەن كۆرۈشۈش ئىمكانىيىتىنى يارىتىپ بەرگەن، شۇنىڭدەك بايانىنى يېزىشقا ۋاقىت ۋە شارائىتلارنى تەمىنلىگەن پۇلدار بىر ئېتىقادچى بولۇشى مۇمكىن. ئەگەر شۇنداق بولىدىغان بولسا، بىزمۇ ئۇنىڭدىن مىننەتدار بولۇشىمىزغا توغرا كېلىدۇ!

يەنە شۇنداق مۇمكىنچىلىكمۇ باركى، ئەينى ۋاقىتتا تېئوفىلۇس رىم جەمئىيىتىدە يۇقىرى تەبىقىدىكى ئادۋوكات بولۇپ، پاۋلۇسنىڭ سوراق ئىشلىرىغا

تەييارلىق قىلىۋاتقان بولۇشى مۇمكىن. شۇنداق بولغاندا، لۇقانىڭ ئەيسانىڭ تەرجىمىھالى بولغان «لۇقا»نى ۋە «روسۇللارنىڭ پائالىيەتلىرى»نى يېزىشتىكى مەقسىتى تېئوفىلۇسقا پاۋلۇسنى («روسۇللارنىڭ پائالىيەتلىرى» 28-بابنى كۆرۈڭ)، شۇنداقلا ئۇ جاكارلىغان ئېتىقادنى رىم ئىمپېراتورى قەيسەر ئالدىدا ئاقلاش ئىسپاتى بىلەن تولۇقلاق تەمىنلەشتىن ئىبارەت بولۇشى مۇمكىن، دەپ قىياس قىلىشقا بولىدۇ. لۇقانىڭ ئىككى ئەسىردە بۇ مۇمكىنچىلىكنى كۆرسىتىدىغان قىزىقارلىق ئىسپاتلارنىڭ پۇراقلىرى بار (شۇنىڭدەك تېئوفىلۇس بۇ ئەسەرلەرنى يېزىش ئىمكانىيىتىنى يارىتىشقا ئىقتىسادىي ياردەم بەرگەن بولۇشىمۇ مۇمكىن).

ئومۇمەن ئېيتقاندا، تارىخشۇناسلار (مەيلى ئېتىقادچى ياكى ئېتىقادچى ئەمەسلەر بولسۇن) لۇقانى «بىرىنچى دەرىجىلىك تارىخچى»، بىرىنچى ئەسىردىكى پەلەستىندىكى ۋە رىم ئىمپېرىيەسىدىكى ئىشلارغا «ئەڭ ئىشەنچلىك گۇۋاھچى»، دەپ قارايدۇ. مەسىلەن، روسۇل پاۋلۇس سەپەر قىلغان مەلۇم بىر يەرنى تەسۋىرلىگىنىدە، لۇقا ھەردائىم شۇ يەردىكى مەرتىۋىلەرگە خاس بولغان ئالاھىدە ئاتالغۇلارنى ئىشلىتىدۇ. روشەنكى، ئۇ ھېچقانداق مۇبالىغىلەشتۈرمەي ياكى پەردازلىمايلا ھەر ئىشنى ئۆز ئەينى بويىچە تەسۋىرلەيدۇ.

ئوقۇرمەنلەر يەنە بەلكىم شۇنى بايقايدۇكى، لۇقا تېۋىپ سالاھىيىتىدە بولغاچقا، ئەيسا ساقايتقان كىشىلەرنىڭ كېسەللىك ئەھۋاللىرىغا قىزىقىپ، شۇلارنى توپتوغرا بايان قىلىدۇ. ئۇ يەنە مەسىھنىڭ قىز-ئاياللارغا نىسبەتەن، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆز قىممىتى بار بولغان شەخسلەر دەپ قارايدىغان مېھرىبانلارچە مۇئامىلىسىگە ئىنتايىن قىزىقىدۇ (26:4، 37:7-50، 43:8-48، 38:10-42، 11:13-16).

بىز لۇقانىڭ بايانىدىن شۇنى ئېنىق كۆرۈۋالايمىزكى، ئۇ ئەيسانىڭ ئانىسى مەريەم بىلەن شەخسەن پاراڭلاشقان، چۈنكى ئۇ بىزگە مەسىھنىڭ تۇغۇلۇشى توغرۇلۇق كۆپ تەپسىلاتلارنى ۋە بەزى ۋاقىتلاردا مەريەمنىڭ ئىچكى ھېسسىياتلىرىنى خاتىرىلەيدۇ (51:2).

ئۇ بايانلىرىنىڭ بېشىدا «ھەممە ئىشنى تەرتىپ بويىچە بايان قىلغانمەن» دەپ يازىدۇ. ئۇ شۇنداق ئەستايىدىل تارىخچى بولغاچقا، بىز ئۇنىڭ بۇ بايانلىرىنىڭ

مەسىھنىڭ يەر يۈزىدىكى ئەمەل-ھەرىكەتلىرىنى توپتوغرا «تارىخىي تەرتىپ» بويىچە رەتلەپ چىققانلىقىغا ئىشىنىمىز. باشقا بايانلار بولسا بەلكىم ئۇنداق قاتتىق «تارىخىي تەرتىپ»تە يېزىلمىغان بولۇشى مۇمكىن. لېكىن ھەربىر باياندا ئۆزىنىڭ تەكىتلىگەن تەرەپلىرى بار؛ مەسىلەن، ماركۇس مەلۇم بىر ھەقىقەتنى روشەنلەشتۈرۈش ئۈچۈن بەزى ۋەقەلەرنى تارىخ تەرتىپىگە قارىماي يىغىنچاقلاپ تەسۋىرلەيدۇ.

«يۇھاننا»

يۇھاننانىڭ بايانىدىكى بىرىنچى ئايەتنى ئوقۇغاندا، ئۇنىڭ يېزىش نۇقتىئىنەزىرىنىڭ باشقا بايانچىلارنىڭكى بىلەن پۈتۈنلەي ئوخشىمايدىغانلىقىنى بىلىپ يېتىمىز. ماركۇس بايانىنى چۆمۈلدۈرگۈچى يەھيانىڭ «تارىخ سەھنىسىگە تۇيۇقسىز چىقىش»ى بىلەن باشلايدۇ («مار.» 1:1-18). ماتتا بايانىنى ئىبراھىمنىڭ ۋە داۋۇتنىڭ ئەيسانىڭ ئەجدادلىرى ئىكەنلىكى بىلەن باشلايدۇ («مات.» 1:1-17). لۇقا بايانىنى ئەيسانىڭ ھەقىقىي ئىنسان ئىكەنلىكىنى تەكىتلەپ، ئەيسانىڭ نەسەبنامىسىنى ئادەمئاتىمىز بىلەن باشلايدۇ («لۇقا» 3:23-38). يۇھاننا بولسا بايانىنى بۇلار بىلەن ئەمەس، بەلكى «دەسلەپتە» يەنى «ھەممىدىن بۇرۇن» بولغان ئىشلار بىلەن باشلايدۇ: — «ھەممىدىن بۇرۇن «كالام» (سۆز) مەۋجۇت ئىدى. ئۇ خۇدا بىلەن بىللە ئىدى ھەم ئۆزى خۇدا ئىدى» («يۇھ.» 1:1). روشەنكى، ئۇ ئۆز بايانىنى يېزىشتا، ئوقۇرمەنلەر ئاللىقاچان ماتتا، ماركۇس ياكى لۇقانىڭ بايانلىرىنى ھەتتا باشقىلارنىڭكىنى ئوقۇپ يېتەرلىك چۈشەنچىگە ئىگە بولدى دەپ ئويلىغان. شۇنىڭ ئۈچۈن يۇھاننا ئۇشبۇ باياندا ئۇ مەسىھنىڭ تولۇقراق بىر تەرجىمىھالىنى يېزىشنى مەقسەت قىلمىغان؛ ئۇ بەلكى ئۆزى بىرگە ئۆتكۈزگەندەك، مەسىھنىڭ بىرنەچچە ئالاھىدە سۆيپەتلىرىنى ئايان قىلىدىغان، ئۆزى زور ئەھمىيەتكە ئىگە دەپ قارىغان مەلۇم ۋەقەلەر (ئالامەت بەلگىلەر» «مۆجىزىلىك ئالامەتلەر» ياكى «كارامەت بەلگىلەر»)نى ۋە ۋەز-تەلىملەرنى تاللىۋېلىپ، ئۇلارنى بىز ئۈچۈن خاتىرىلەيدۇ. تۆۋەندە بىز ئۇنىڭ

باياننىڭ ئاخىرىدىن ئىلىنغان بىر جۈملىنى كۆرۈپ باقايلى. ئۇنىڭدا مۇنداق دېيىلىدۇ: — «ئەيسا مۇخلىسلىرىنىڭ ئالدىدا بۇ كىتابتا خاتىرىلەنمىگەن باشقا نۇرغۇن مۆجىزىلىك ئالامەتلەرنىمۇ كۆرسەتتى. لېكىن مۇشۇلار سىلەرنى ئەيسانىڭ مەسىھ، شۇنداقلا خۇدانىڭ ئوغلى ئىكەنلىكىگە ئىشەنسۇن ھەم بۇ ئارقىلىق ئۇنىڭغا ئېتىقاد قىلىپ، ئۇنىڭ نامى ئارقىلىق ھاياتلىققا ئېرىشسۇن، دەپ يېزىلدى» (20:30-31). شۇنداق دېيىشكە بولىدۇكى، ئۇنىڭ باياننى مۇقەددەس يازمىلار ئىچىدە ئاساسەن تېخى ئېتىقاد قىلمىغانلار ئۈچۈن يېزىلغان بىردىنبىر قىسىمدۇر.

شۇڭا بۇ بايان ئۇنىڭ خۇدا ئالدىدا ئۈزۈن ئىستىقامەت قىلىپ، تولىمۇ ئەستايىدىللىق ۋە ئېھتىيات بىلەن (شۇنداقلا ئىشەنمىزكى، مۇقەددەس روھنىڭ كۆرسەتمىسى بىلەنمۇ) مەسىھنىڭ ئىچكى دۇنياسى ۋە تەلىمىنىڭ جەۋھىرىنى ئايان قىلىدىغان ۋەقەلەر ۋە بايانلار توغرۇلۇق چوڭقۇر ئويلىنىپ تاللىشىنىڭ نەتىجىسىدۇر.

2-بابتا، مەسىھ سۇنى شارابقا ئايلاندۇرغان مۆجىزىنى يازىدۇ. ئالتە چوڭ ئىدىش سۇ بىلەن تولدۇرۇلغان بولۇپ، ئىچىدىكى سۇ ئۇسۇلۇپ مېھمانلارغا توشۇلغاندا، شارابقا ئايلىنىدۇ. شاراب مۇقەددەس يازمىلاردا مول، خۇشاللىققا تولغان ھاياتنىڭ سىمۋولى قىلىنىدۇ («زەبۇر» 15:104) —

«ئۇ (خۇدا) ئادەمنىڭ كۆڭلىنى خۇش قىلىدىغان شارابنى،
ئىنسان يۈزىنى پارقىرىتىدىغان ماينى چىقىرىدۇ؛
ئىنساننىڭ يۈرىكىگە نان بىلەن قۇۋۋەت بېرىدۇ».

يۇھاننانىڭ باياندا، مەسىھ بىلەن ئۇچراشقانلىقى سەۋەبلىك ھاياتى پۈتۈنلەي ئۆزگەرگەن ئالتە شەخس ئالاھىدە تەسۋىرلىنىدۇ. كۆپ مەسىھىي ئالىملار يۇھاننانى «سۇ شارابقا ئايلاندۇرۇلغان ئالتە ئىدىش»نى شۇ ئالتە شەخسكە ئوخشىتىدۇ، دەپ قارايدۇ. دەرۋەقە شۇ ئالتە شەخسنىڭ «سۇ»دەك تەمسىز ھاياتى ئەيسا بىلەن ئۇچرىشىش بىلەن ئېسىل تەملىك ھاياتقا ئايلانغان.

ئۇ ئالتە شەخس بولسا: —

(1) پەرىسىي نىكودىمۇس (3:1-21)
(2) سامارىيەلىك ئايال (4:4-42)
(3) بەيت-ئەسدادىكى پالەچ ئادەم (5:1-16)
(4) زىنا ئۈستىدە تۇتۇلغان ئايال (8:1-11)
(5) يېرۇسالېمدىكى كور ئادەم (9:1-41)
(6) لازارۇس (ئۆلۈمدىن تىرىلگەن) (11:1-57)

يۇھاننا پەقەت مەسىھنىڭ ئۇلۇغلۇقى ياكى ئەمىلىنىڭ مەلۇم تەرىپىنى ئالاھىدە كۆرسەتكەن يەتتە كارامەتنى («مۆجىزىلىك ئالامەت»نى) تاللاپ خاتىرىلەيدۇ: —

(1) توي زىياپىتىدە سۇنى شارابقا ئايلاندۇرۇش (2:1-11) (مەسىھ خۇشاللىق كەلتۈرگۈچىدۇر)

(2) ھۆكۈمدارنىڭ ئوغلىنى ساقايتىش (4:46-54) (مەسىھ يىراق يەرلەرنىڭمۇ ئىگىسىدۇر)

(3) بەيت-ئەسدادىكى پالەچنى ساقايتىشى (5:1-16) (مەسىھ شىپانىڭ ئىگىسىدۇر — پالەچ 38 يىل ماگالمىغان ئىدى)

(4) بەش مىڭ ئادەمنى تويدۇرۇش (6:1-14) (مەسىھنىڭ ئۆزى بىز ئۈچۈن «ھاياتلىق نان»دۇر).

(5) مۇخلىسلار كېمىدە ئولتۇرغاندا ئۇلارنىڭ يېنىغا سۇ ئۈستىدە مېڭىپ بېرىش (6:15-21) (مەسىھ ئالەمنىڭ شەيئىلىرىنىڭ ئىگىسىدۇر)

(6) يېرۇسالېمدىكى كور ئادەمنى ساقايتىش (9:1-41) (مەسىھ «دۇنيانىڭ نۇرى»دۇر)

(7) لازارنى ئۆلۈمدىن تىرىلدۈرۈش (11:1-57) (مەسىھ «تىرىلىش ۋە ھايات»تۇر)

بۇ مۆجىزىلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ ھاياتىمىزغا نىسبەتەن مەڭگۈلۈك روھىي ئەھمىيىتى باردۇر. يۇھاننانىڭ مەقسىتى بىزنى بۇ ئىشلار توغرۇلۇق ئويلاندۇرۇش، ئەلۋەتتە!

بۇ مۆجىزىلەرنىڭ ھەممىسىگە ئەلۋەتتە ئەڭ چوڭ مۆجىزىنى قوشۇش

كېرەك. ئۇ بولسىمۇ:
(8) مەسىھنىڭ تىرىلىشى!

«مىسىردىن چىقىش» 3:15-16دە پەرۋەردىگارنىڭ نامى «مەن ئۆزۈمدۇرمەن» دەپ ئايان قىلىنىدۇ. «يۇھاننا»دا مەسىھنىڭ بۇ نام بىلەن ئۆزىنى ئايان قىلىشتىكى يەتتە مۇھىم بايانى خاتىرىلەنگەن: —

(1) «مەن ھاياتلىق ناندۇرمەن» (35:6)
(2) «مەن دۇنيانىڭ نۇرىدۇرمەن» (12:8، 5:9)
(3) «مەن ئىشىكدۇرمەن» (7:10، 9)
(4) «مەن ياخشى باققۇچىدۇرمەن» (11:10)
(5) «مەن تىرىلىش ۋە ھاياتلىقتۇرمەن» (25:11)
(6) «مەن يول، ھەقىقەت ۋە ھاياتلىقتۇرمەن» (6:14)
(7) «مەن ھەقىقىي ئۈزۈم تېلىدۇرمەن» (1:15)

يۇقىرىدا بايان قىلىنغان بۇ بۇ قىسقا تونۇشتۇرۇش سۆزى ئىچىدە يەنە شۇنى كۆرسىتىش ئىنتايىن مۇھىمكى، يۇھاننا بىزنىڭ ئەيسانىڭ ھەم يۈز پىرسەنت ئىنسان ھەم يۈز پىرسەنت خۇدانىڭ تەبىئىتىدە بولغانلىقىنى چۈشىنىشىمىزنى خالايدۇ. بۇ، ئەيسانىڭ ئىنسان تەبىئىتىدە بولغانلىقىنى ئايدىڭ قىلىپ كۆرسەتكەن ئايەتلەردىن (مەسىلەن 14:1) ھەمدە ئۇنىڭ چارچاپ كەتكەنلىكىنى، ئۇسساپ كەتكەنلىكىنى كۆرسەتكەن ئايەتلەردىنمۇ كۆرۈنىدۇ (6:4-7، 28:19).

يۇھاننا بۇ باياننى قاچان يازغان بولۇشى مۇمكىن دېگەن مەسىلىگە كەلسەك، تۆرلۈك تارىخىي ئىسپاتلاردىن قارىغاندا، بۇ باياننى بىرىنچى ئەسىرنىڭ ئاخىرىدا، ئۇ مىلادىيە 90-95-يىللار ئارىلىقىدا يازغان بولۇشى مۇمكىن. دېمەك، ئۇ بۇ ۋەقەلەر يۈز بېرىپ تەخمىنەن ئاتمىش يىلدىن كېيىن، يەنى ياشانغان چېغىدا يازغان. شۇڭا بەزى ئېتىقادسىز

ئادەملەر مەسخىرە قىلىپ: «شۇنچە ياشقا كىرگەن بۇ ئادەم بۇ ۋەقەلەرنىڭ ھەممىسىنى قانداق ئېسىگە كەلتۈرەلەيدۇ؟» دەپ ئۆز گۇمانلىرىنى ئىپادىلىشىدۇ. تەرجىمانلاردىن بىرى بىر قېتىم سەكسەن ياشقا كىرگەن يېڭى زېلاندىيالىق پروفېسسور بلېكلوكنىڭ «يۇھاننا» توغرۇلۇق لېكسىيە ئوقۇۋاتقانلىقىنى، شۇنداقلا دەل شۇ مەسىلىنى تىلغا ئالغانلىقىنى ئەسلەيدۇ. ئۇ پروفېسسور 80 ياشقا كىرگەن بولۇپ، ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ بىرىنچى يىللىقتىكى ساۋاقداشلىرىنىڭ ئىسىملىكىنى يوقلىمىدىكى تەرتىپ بويىچە ھەممىسىنى يادلاپ بەرگەن ئاندىن: — «مەن 80 ياشقا كىرگەن بولساممۇ، شۇنداق ئۇششاق-چۈششەك ئىشلارنى ئېسىمدىن چىقارمىغان يەردە، روسۇل يۇھاننانىڭ ئۆز ھاياتىنى مۇتلەق ئۆزگەرتكەن، ئۆزىنى خۇدانىڭ پادىشاھلىقىغا ئېلىپ بارغان مۇشۇنداق كۈچلۈك ۋەقەلەرنى ئېسىدە تۇتۇشىنى ئەجەبلىنەرلىك ئىش ھېسابلىغىلى بولامدۇ؟ ئۇنىڭ ئۇستىگە، يۇھاننا ئۆزى بىز ئۈچۈن مەسىھنىڭ «ياردەمچى، يەنى مۇقەددەس روھ سىلەرگە ھەممىنى ئۆگىتىدۇ ھەم مېنىڭ ئېيتقان ھەممە سۆزلىرىمنى ئېسىڭلارغا كەلتۈرىدۇ» دېگەن ۋەدىسىنى خاتىرىلەيدۇ» — دېدى.

ئەينى تېكستكە يەنە سۆز قوشقان بولساق بىز بۇ سۆزلەرنى مۇشۇ رەڭدە بېرىمىز.